

Oponentský posudek

disertační práce PhDr. Jiřího Bašty „Lidové milice 1948-1969“

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu,
Obor české a československé dějiny, Praha 2010, 323 str. vč. příloh

PhDr. Jiří Bašta předložil k obhajobě disertační práci na téma „Lidové milice 1948-1969“. Jde o téma mimořádně aktuální. Jeho volbou a zpracováním vyplnil citelnou mezeru, kterou jsme až dosud, pokud se jedná o Lidové milice, registrovali v poznávání systému a fungování represivních nástrojů totalitního komunistického státu v Československu v prvním dvacetiletí jeho existence.

Lidové milice patřily k fenoménům komunistického režimu. Stály u jeho samotného zrodu v únoru 1948, chránily ho při ohrožení či korozi systému (měnová reforma 1953, srpen 1969, zásahy v letech 1988 a 1989) a stály rovněž jako skrytá, ale tušená a reálná hrozba při jeho pádu v listopadu 1989. V české veřejnosti dodnes přetrvává dojem či názor, že vlastně Lidové milice byly jakási neškodná sdružení osob, která se čas od času školila či schůzovala, cvičila se nebo pomáhala zemědělcům při žních. Jde samozřejmě o značná zjednodušení. Také tyto stereotypy rozptyluje práce Jiřího Bašty.

Oceňuji její přehlednost a systematičnost zpracování. Disertační práce je totiž velmi dobře a logicky členěná. To jen dokládá fundovanost autora, schopnost výborně analyzovat rozsáhlý materiál a dospět k přehledné syntéze. Práce je členěna do šesti kapitol. Autor správně klade důraz na chronologické aspekty při jejím členění.

Lze jistě namítnout, že práce je místy dosti popisná, líčí stejné nebo velmi podobné jevy, čemuž se ovšem při analýze vnitřního fungování Lidových milic nelze vyhnout. Autor správně na několika místech upozorňuje na (podle mého názoru) klíčovou záležitost: Lidové milice stály po celou dobu existence v právním vakuu. KSČ se je sice několikrát pokoušela zanést do zákonů (např. zákon o Národní bezpečnosti z prosince 1948), ale posléze zjistila, že se bez legislativního ukotvení obejde. Tím samozřejmě nijak nesnižují význam propojení KSČ s Lidovými milicemi a československým ministerstvem vnitra – spíše naopak. Stejně tak chápou řadu Baštových podpůrných argumentů.

Samotná práce nezačíná v únoru 1948, ale bezprostředně po konci druhé světové války (kapitola Geneze Závodních milic 1945-1948). To považuji za důležité; problematika Lidových milic se tak dostává do místního a časového kontextu, který je pochopitelně velmi

významný. Ukazuje na dlouhodobou vizi KSČ vytvořit si nezávisle na armádě a bezpečnosti sílu, která by hájila za všech okolností a bez ohledu na případné oběti její direktivy a program. V období před únorem 1948 to ovšem ještě nebyly Lidové milice, ale různé Závodní milice či Revoluční gardy.

Samotnému vytvoření Lidových milicí a jejich zapojení do dějinných událostí v únoru 1948 se věnuje druhá část práce (Vznik a formování Lidových milicí 1948-1949). Zde autor v podstatě doplňuje, respektive koriguje skutečnosti známé např. z prací významného znalce dějin československého komunismu Karla Kaplana. Za zajímavou považuji skutečnost, že prvním velitelem LM v únoru 1948 byl Josef Pavel, pozdější náměstek ministra vnitra uvězněný na počátku 50. let a populární proreformní ministr vnitra ČSSR v roce 1968.

V dalších dvou kapitolách (Období kompetenční nevyhraněnosti 1950-1952 a Počátky nové etapy LM 1953-1955) Bašta popisuje a analyzuje systémové změny uvnitř LM, specifickou vazbu na nejvyšší orgány KSČ, vysvětluje organizační členění LM a komentuje význam prováděných bojových příprav. Zmiňuje ovšem také další významné nasazení jednotek LM při potlačování nepokojů při uskutečňování měnové reformy v červnu 1953. Zde bych ovšem uvítal podrobnější analýzu role LM.

V následující kapitole (Doba konsolidace a upevňování pozic 1956-1967) autor sleduje nejdlejší časový úsek. Všímá si změn v koncepci řízení a organizaci LM a správně vše zasazuje do dobového kontextu. Z textu Baštovy práce se zdá, že LM byly vždy konzervativní názorovou platformou KSČ. Tento závěr samozřejmě koresponduje s principy vytváření a budování LM v předcházejících obdobích. Nicméně i zde se projevil reformní proces v KSČ.

Tyto aspekty již reflektuje poslední část práce (Dočasná dezintegrace LM v letech 1968 a 1969). Podobně jako v armádě či v bezpečnosti byly totiž i uvnitř LM síly, které stály za Antonínem Novotným a jeho skupinou. Nicméně Dubčekovi a proreformním silám obecně se podařilo LM získat pro svůj program. Z toho také vyplývaly obavy agresorů v srpnu 1968; jedním z prvních cílů okupantů se tak logicky staly skladiště zbraní LM. Ovšem i uvnitř LM se vyskytly (opět stejně jako v ČSLA nebo na MV) síly ochotné spolupracovat s okupačními vojsky. Pacifikace LM pak proběhla skrytě, mimo hlavní zorný úhel veřejnosti. LM se opět proměnily v zásadní ochránce režimu a svou věrnost konzervativním a normalizačním politikům KSČ stvrdily svým aktivním vystoupením v srpnu 1969. V dalších dvaceti letech podbíraly Husákovu a Jakešovu verzi socialismu.

Jiří Bašta si klade správné otázky a dokáže na ně fundovaně a precizně odpovědět. Jeho argumentace je podpořena znalostí snad všech dostupných pramenů k LM ve vymezené časové etapě. K předmětu disertace již několik studií zpracoval a publikoval. Jeho výzkum byl

pečlivý, výsledky považuji za maximálně objektivní. K metodologickému zpracování nemám výhrady.

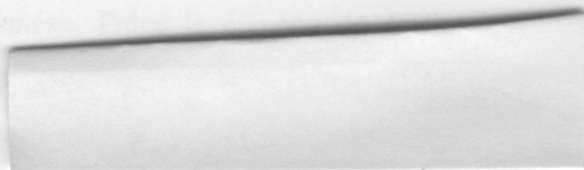
Přesto bych autorovi položil tři otázky, které vycházejí z disertační práce:

- Kolik obětí přineslo nasazení Lidových milicí v srpnu 1969? V textu se objevil údaj tři až pět. Chci slyšet jasné stanovisko – šlo o tři, čtyři nebo pět obětí?
- V textu práce jsem si všiml teze, že prezident Ludvík Svoboda jmenoval novou vládu (O. Černík) a nového předsedu Národního shromáždění (J. Smrkovský). Skutečně do kompetence prezidenta republiky spadala pravomoc jmenovat předsedu parlamentu?
- Jak by se autor vyjádřil k proměně vazeb LM a ministerstva vnitra? Mám zde na mysli především podpůrnou roli LM například při akcích, které byly později označovány termínem mimořádná bezpečnostní opatření.

Jiří Bašta prokázal, že je schopen vytvořit výbornou analýzu všech relevantních pramenů a na vysoké stylistické úrovni formulovat své závěry. Jeho práce je originální, původní a má (jak již bylo řečeno úvodem) velký společenskovo vědní význam. Souhrnně přinesla nová zjištění, tentokrát zbavená ideologické propagandy.

Předkládaná **disertační práce PhDr. Jiřího Bašty „Lidové milice 1948-1969“** svým zpracováním a obsahem splňuje požadovaná odborná kritéria kladené na disertační práce, a proto ji **doporučuji k obhajobě.**

V Praze, dne 6. června 2010

PhDr. Jan Kalous, Ph.D.

Ústav pro studium totalitních režimů ČR

Siwecova 24382/2

130 00 Praha 3

Tel.: 737 732 402

jankalous@centrum.cz